

ATATÜRK'ÜN LİDERLİĞİNDE ÜNİVERSİTE REFORMU: YÜKSEKÖĞRETİM ve BİLİM TARİHİMİZDE DÖNÜM NOKTASI

UNIVERSITY REFORM UNDER THE LEADERSHIP OF ATATURK: THE TURNING POINT IN THE HISTORY OF HIGHER EDUCATION AND SCIENCE

Ali Rıza ERDEM*

“Arkadaşlar! Üniversite tesisine verdiğimiz ehemmiyeti beyan etmek isterim. Yarım tedbirlerin kısır olduğuna şüphe yoktur. Bütün işlerimizde olduğu gibi maarifte ve kurulan üniversitede de radikal tedbirlerle yürütmek kati kararımızdır”

Mustafa Kemal ATATÜRK

1 Kasım 1933 TBMM Açılış Konuşması

(Özata, 2007:181)

Özet

Atatürk, bilim yerleri olan üniversitelere, öğrencilerine ve öğretim üyelerine çok önem vermiştir. Atatürk, cumhuriyeti kurduktan sonra yurtdışına yetenekli öğrencileri göndererek “üniversite reformu” için hazırlık yapmaya başlamıştır. Üniversite reformu öncesinde İsviçre Cenevre Üniversitesi pedagoji uzmanı Profesör Albert Malche Türkiye’ye davet edilir ve İstanbul Darülfünunla ilgili bir inceleme yaparak rapor yazması istenir. TBMM 31 Mayıs 1933’de İstanbul Darülfünun’un yerini alan Millî Eğitim Bakanlığı’na bağlı “İstanbul Üniversitesi” ni 2252 sayılı yasayla onayladı. Üniversite reformuyla gerçekleşmesi plânlananların pratiğe yansımaları için yeni yükseköğretim kurumları açılır. Almanya’dan Nazi Rejiminden kaçarak Türkiye’ye gelen çoğunluğu Yahudi asıllı bilim adamlarının ülkemizde bilimsel ve çağdaş demokratik esaslara dayalı bir üniversite kurulmasında büyük katkıları olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Atatürk, üniversite reformu, İstanbul Darülfünunu, İstanbul Üniversitesi, yabancı profesörler

Abstract

Atatürk gave attention to universities, students and academic staffs. After proclaiming the republic, Atatürk sent talented students to universities abroad in order to achieve the ‘university reform’. Beforehand, Professor Albert Malche, a pedagogue at Switzerland Geneva University, was invited to Turkey and requested to draw up a report based on the investigation about İstanbul Darülfünun. TBMM approved the establishment of İstanbul University affiliated to the National Education Department by the law 2252 on 31st of May 1933. By the university reform, new higher education institutions were established to implement plans. During this reform, Jewish academicians escaped from German as a result of Nazi regime supported the establishments of scientific, modern and democratic universities.

Key words: Atatürk, University reform, İstanbul Darülfünun, İstanbul University, foreign professors.

* Doç. Dr., Pamukkale Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, DENİZLİ E-mail: arerdem@pau.edu.tr

GİRİŞ

Atatürk, bilim yerleri olan üniversitelere, öğrencilerine ve öğretim üyelerine çok önem vermiştir. Üniversitelerin çoğalması, gelişmesi ve eğitimde kaliteye ulaşması için çalışmıştır. Üniversite öğretim üyelerine iltifatı çok fazladır. 23 Haziran 1923'te öğretim üyelerine gönderdiği mesajda: *"Bilimin millî istiklâl ile eş olduğu cihetle işgal buyurmakta olduğunuz öğretim kürsülerinde memleketin, siz bilim adamları dahi hiç şüphesiz aynı savaşın kahramanlarsınız"* diyerek bilimi ve bilim insanını yüceltmıştır (Kayadibi, 2006: 11). Atatürk, cumhuriyeti kurduktan sonra yurtdışına yetenekli öğrencileri göndererek "üniversite reformu" için hazırlık yapmaya başlamıştır. 1927-1928 eğitim döneminde 42, 1928-1929 eğitim döneminde 170 ve 1929-1930 eğitim döneminde de 288 öğrenci yurtdışına gönderilmiştir. Yurtdışına gönderilen öğrenciler yetiştikten sonra üniversite reformu başlamıştır. Hasan Rıza Soyak anılarında, Atatürk'ün 1930 yılında (Özata, 2007: 125); *"Yurdun içinde ve dışında tahsilde yahut stajda bulunan çocukların yetişip, birbiri ardından işe atılacakları günlerde yaklaşıyor. Bu itibarla adamsızlık yüzünden çektiğimiz sıkıntıların hafiflemeye başlayacağı zamanın uzakta olmadığına inanabiliriz"* dediğini belirtmiştir.

ATATÜRK'ÜN LİDERLİĞİNDE ÜNİVERSİTE REFORMU

Atatürk tarafından sosyal hayat, kültür, eğitim ve bilim alanlarında birçok reformlar yapılmıştır. Bu reformlar içerisinde 1933 yılında yapılan "Üniversite reformu" ayrı bir önem sahiptir. Atatürk üniversiteyi ülkenin kalkınması, her yönüyle gelişmesi için kültür politikasının da önemli kurumu olarak görüyordu. Atatürk üniversite reformuyla *"Türk devriminin ilkelerini savunacak ve siyasal iktidarın desteği olacak bir üniversite oluşturmayı"* hedeflemiştir. Atatürk, her konuda olduğu gibi, üniversite reformunu da kökten ele almış ve Almanya'dan getirilen çok sayıdaki öğretim üyesinin de yardımıyla başarıya ulaşan bu reformla imparatorluktan miras İstanbul Darülfünununun yapı ve anlayışını değiştirerek çağdaş bir üniversiteye dönüştürmüştür. Atatürk üniversite reformunu tüm Türkiye'yi kapsayacak şekilde planlamıştır: *"Bunun için memleketi şimdilik üç büyük kültür bölgesi halinde mütalâa ederek; garp bölgesi için İstanbul Üniversitesi'nde başlanmış bulunan ıslahat programı daha radikal bir tarzda tatbik ederek cumhuriyete cidden modern bir üniversite kazandırmak; merkez bölgesi için Ankara Üniversitesi'ni az zamanda kurmak lâzımdır. Ve doğu bölgesi için Van Gölü sahillerinin en güzel bir yerinde, her şubeden ilkokullarıyla ve nihayet üniversitesiyle modern bir kültür şehri yaratmak yolunda, şimdiden fiiliyata geçilmelidir"* (Gökberk, 1997; Gürüz, 2001; Kayadibi, 2006: 11).

Profesör Albert Malche'in İstanbul Darülfünunu hakkındaki raporu

Atatürk İstanbul Darülfünun'dan çağdaş atılımlar göremeyince, 1931 de iki yıl sürecek "**üniversite reformu**" başlatmıştır. Üniversite reformu öncesinde İsviçre Cenevre Üniversitesi pedagoji uzmanı Profesör Albert Malche Türkiye'ye davet edilmiş ve İstanbul Darülfünun'la ilgili bir inceleme yaparak rapor

yazması istenmiştir. Profesör Malche İsviçre Gelf Üniversitesi pedagoji profesörü olmasının yanısıra rektörlük yapmış ve Batı Pedagoji dünyasında tanınmış bir isimdi. Profesör Malche 16 Ocak 1931' de İstanbul'a gelmiştir. 18 Ocak 1932 günü Ankara'da Başbakan İsmet İnönü, Milli Eğitim Bakanı Esat Sagay ve diğer ilgililerle görüşmüş ve. 21 Ocakta tekrar İstanbul'a dönmüştür. Kendisine çalışmaları için Darülfünun binasında yer ayrılmıştır. 24 Ocak 1932 tarihinden itibaren de incelemelerine başlamıştır. Nihayet, 29 Mayıs 1932 günü "**İstanbul Darülfünunu Hakkında Rapor**" unu bitirerek 1 Haziran 1932'de Milli Eğitim Bakanı Esat Sagay'a sunmuştur. Profesör Malche'nin raporu Milli Eğitim Bakanlığı tarafından "**İstanbul Üniversitesi Hakkında Rapor**" adıyla yayınlanmıştır. Profesör Malche raporu 5 bölüm ve 49 madde olarak hazırlamıştır: 1. Bölüm: Darülfünun'un gayesi, bütçe ve teşkilat, 2. Bölüm: Heyet-i talimiye (eğitim kadrosu), 3. Bölüm: İdari teşkilat, 4. Bölüm: Talebe, 5. Bölüm: Darülfünun'da seneyi tedrisiye (yıllık eğitim programı), imtihanlar ve dereceler. Raporun aslı 95 sayfadır (Güler, 1994: 77-78; Günay, 1999: 47; Özata, 2007: 129-133; Özkan, 2008: 128; Taşdemirci, 1994: 139; Taşdemirci, 2010: 166). Profesör Malche'nin raporundaki önemli maddelerden bazıları şöyledir (Özata, 2007: 133- 140): "**(Md 2)** Türkçe yayın yeteri kadar yoktur. Yabancı yayınları okuyup anlayabilecek öğrenci sayısı çok azdır (s.7). **(Md 6)** Memur sayısı çok fazladır, bunları azaltmak ve muhtaç talebeleri görevlendirmek uygundur (s.11). **(Md 7)** Talebe sayısı çok fazladır, ancak kayıtlı bulunup da hiç görülmeyen talebeler vardır. Genellikle bir seneden yukarı seneye geçen talebe adedi çok azdır. Son sınavları geçip diploma alan talebe sayısı çok azdır. Devam edemeyecek talebenin cesaretini ilk seneden kırmak iyi olurdu (s.11). **(Md 10)** İstanbul Darülfünunu şuurlu bir şekilde belirli bir noktaya yönlendiren ilmi ve fikri bir hızdan nasıpdar [sahip] bulunduğunu görmedim (s.14). **(Md 11)** Tenkide en fazla maruz kalmış noktalardan biri de profesör atanma şeklidir. Hiçbir mesele Darülfünunun istikbali için bu kadar mühim değildir. Mevcut sistemle o dersin hocaları profesörlüğe yükselecek kişiyi arkadaşlarından yapmaktadır. Bu duruma ne fakülte ne Darülfünun itiraz ve muhalefet etmektedir. Onların reyine müracaat etmeli, fakat karar dışarıdan verilmelidir. Bu husustaki yetki meslek arkadaşlarına değil, Vekâlete [Milli Eğitim Bakanlığı]ait olmalıdır. Azil [ilişik kesme] salahiyeti, ancak tayini icra eden makama aittir (s.15). **(Md 13)** imtihanlar çok sıkı olmalı ve hafızadan [ezberden] ziyade talebenin malumatını tatbik sahasını bulabileceği ameli [pratik] meselelere ait olmalıdır (s. 17-18). **(Md 17)** Derslere ait kitaplar bulunmadığı cihetle profesörlerin kitap yazması için telif ve neşre [yayına] davet olunmalıdır (s.20). **(Md 26)** birince sene lisan öğretilmelidir (s.42). **(Md 28)** Kütüphanelerin açık bulunduğu saatler yeterli değildir. Harice [kütüphane dışına] kitap verilmelidir. Talebelerin evlerinde kitap yoktur (s.51). **(Md 32)** Pratik dersler eğitimin en az üçte birini kapsamalıdır (s.55). **(Md 33)** Talebe seminerler vermeli, kendisi hazırlamalıdır (s.57-58). **(Md 44)** Darülfünun'da ödüllendirme olmalı, talebeye ödül verilmelidir (s. 87). **(Md 46)** Darülfünun kongreler düzenlemeli, tatil dersleri olmalı; Darülfünun mecmuası çıkarılmalıdır (s. 90-91). **(Md 48)** Genel görüş: Son bir defa tekrar ediyorum ki, esas sorun, bilimleri nakil yoluyla değil, yaratıcı düşüncüyü ortaya çıkarıcı şekilde düşünmektir. Darülfünun bilimsel

zihniyeti yaratmakla sorumludur ve bunun dışında kurtuluş yoktur (s.94). Profesör Malche, 49 maddeden oluşturduğu 95 sayfalık raporunda İstanbul Darülfünun'ıdaki eğitimin Ortaçağ tipi bir eğitim olduğunu, araştırmaya, konuşma ve düşünmeye yer verilmediğini dile getirir (Özata, 2007: 133). Problem olarak daha çok yöntem, eğitim ve öğretim gibi konularda üniversitenin istenilen düzeyde olmadığını açıklar (Vatandaş, 2010: 60). Fakülteler arasında bilimsel işbirliği yoktur (Akyüz, 2010: 358). Kütüphanelerle ilgili olarak; koleksiyonların yetersizliği, bütçelerin azlığı, kütüphaneler arası işbirliğinin bulunmaması, kütüphanelerden yararlanmanın zorluğu ve çalışanların ücretleri gibi sorunlara değinmiştir (Atılgan, 2008: 454). Yeni kurulacak üniversite teşkilatında eski Darülfünunda olduğu gibi Tıp, Hukuk, Edebiyat ve Fen Fakültelerine yer vermiştir. İlahiyat Fakültelerinin kurulmasında özel bir amaç güdülmüyorsa, bu fakültenin Edebiyat Fakültesi ile birleştirilmesini tavsiye etmiştir (Taşdemirci, 1992: 4). Yapılacak yenileşme hareketlerinin başında öğretim üyelerinin bilimsel tavırlarına uygun bir bilimsel özerkliğin sağlanması gerektiğini önemle vurgulamıştır (Güler, 1994: 89).

Atatürk Profesör Malche'nin İstanbul Darülfünunla ilgili raporunu dikkatle incelemiş, önemli gördüğü satırların altını çizmiş ve notlar almıştır. Raporda yer alan görüş ve saptamalara ilişkin olarak sıra numarası verip 81 not yazmış ve ayrıca genel bir değerlendirme yapmıştır (Özata, 2007: 142-149; Namal & Karakök, 2011: 32). Atatürk not defterine "mühim" notuyla şunları yazmıştır (Özata, 2007: 142): "(1) İstanbul Darülfununu lağv olunmuştur; yerine İstanbul Üniversitesi tesis olunacaktır. (2) Bunun tesisine Maarif Vekâleti memurdur." Atatürk'ün 1 numaralı notu yabancı dil eğitimiyle ilgilidir (Özata, 2007: 142): "Talebe İngilizce, Almanca, İtalyanca veya Fransızca gibi ekalli [en az] bir ecnebi lisan bilmelidir, okuyup anlamalıdır." Profesör Malche de Atatürk'ün yabancı dil eğitimiyle ilgili notunu dikkate alarak bunu notlarına almıştır Atatürk'ün 2 numaralı notu bilimsel özgürlüğün korunmasıyla ilgilidir (Özata, 2007: 143): "Hürriyet-i ilmiye [bilimsel özgürlük] mahfuz [korunmalı]. Fakat idare ve talim heyetlerinin tayininde ve program tanziminde müdahale." Atatürk'ün 7 numaralı notu üniversite yöneticisinin (rektörün) göreviyle ilgilidir (Özata, 2007: 143): "Eminim en büyük vazifesi, ilmi meseleleri taalluk eder [kapsar], idari işler için memur lazım" Atatürk'ün 8 numaralı notu üniversitenin çağa uygun bilimsel çalışma ve düşünce sistemine sahip olmasıyla ilgilidir (Özata, 2007: 143): "İstanbul Darülfünun'un kendisini şuurlu bir şekilde, muayyen bir noktaya sevk eden, ilmi ve fikri bir hızdan nasipdar [sahip] değildir." Atatürk'ün 10 numaralı notu üniversitenin görevleriyle ilgilidir (Özata, 2007: 144): "İstanbul Darülfünun'un en büyük zaafı, şahsi mülahaza [görüş] ve araştırmaya sevk eder tarzda tedris yok. Ansiklopedik malumat [bilgi] veriliyor." Atatürk'ün 12 numaralı notu üniversitede görev yapacak öğretim elemanlarının yetiştirilmesiyle ilgilidir (Özata, 2007: 144): "Darülfünunun hocaları yoktur. Şimdilik hariçten [yurt dışından] getirmek lazımdır. Ondan sonra da, kendi çocuklarımızı ecnebi [yurt dışı] üniversitelerinde yetiştirmek lazım." Atatürk'ün 17 numaralı notu üniversite kütüphanelerinin düzeltilmesiyle ilgilidir (Özata, 2007: 144): "Kütüphanelerin islahı." Atatürk notlardan sonra "notlardan daha esaslı

not” açıklamasıyla notlar yazıyor. Bu notlarda sorunun üniversite değil kültür sorunu olduğu vurgulanmaktadır (Özata, 2007: 145-148): “Profesör Malche’in raporu baştan nihayete kadar okunduktan sonra dikkat ve tespit olunması lazım gelen noktalar şunlardır: herhangi bir Türk Münevver inkılapçısı [devrimcisi] Darülfünun’a ve Darülfünun zihniyeti ile yani Türkiye Cumhuriyeti’nde bir kültür programı yapmak düşüncesiyle kafasını yorduğu zaman derakap [derhal, hemen] bulup tespit edeceği gayet bariz noktalardır. Okuduğumuz rapor bir bakıma, güya Türkiye’de bir yüksek öğretim kurumu kurmak için öğütleri kapsıyor; hâlbuki gerçekte, bütün Türkiye’de bir kültür programının ne olmasına, nasıl olmasına işarettir. O halde bizim için İstanbul Darülfünunu’nu ne yapalım diye bir mesele mevcut değildir. Bizim için bütün Türkiye’de nasıl bir kültür planı yapalım? Mesele budur. İşte biz, yalnız ve ancak biz, bu çetin mesele karşısındayız ve bunu kesinlikle çözümlenmek mecburiyetindeyiz. Bu mesele açık bir şekilde çözümlenmedikçe İstanbul Darülfünunu’nun düzeltilmesinden bahsetmek ayıptır, gereksizdir, manasızdır. Darülfünun yahut Türk Üniversitesi dediğimiz zaman hemen Türk ilkokulları karşımıza çıkacak! Şüphesiz Türk ilkokulları, Türk orta ve lise okulları Türk yüksek topluluğu için, Türk yüksek topluluğunun istediği nitelikte öğrenci yani muhatap, zekâ, ilim, fen özetle insanlık kabiliyeti yetiştirdikten sonradır ki, Türkiye’nin şurasında burasında ve her yerinde üniversite enstitülerinden bahis olunabilir.”

İstanbul Darülfünunu’nun yerine İstanbul Üniversitesi’nin kurulması

“Fenler evi” veya “bilimlerin kapısı” anlamına gelen Darülfünun 1848 yılında kurulmuş ve daha sonra kapatılmıştır. Darülfünun Sultan II. Abdülhamit zamanında, 1 Ağustos 1900 tarihinde “*Darülfünun-ı Osmani*” adıyla tekrar açılan ve üniversite seviyesinde bir kurumdur. Darülfünun, Tıp, Hukuk, Edebiyat, Fen fakültelerinden oluşmakta ve yöneticisi “*Darülfünun Emini*” olarak adlandırılmaktaydı. Cumhuriyet’ten sonraki 10 yılda ülkemizdeki tek yükseköğretim kurumu olan Darülfünun 1924 yılında 493 sayılı yasa ile “*İstanbul Darülfünunu*” adını alır. Tevhid-i Tedrisat Kanunu’nun dördüncü maddesinde “*Darülfünun’a bağlı bir İlahiyat Fakültesinin tesis edilmesi*” ifadesi yer alıyordu. Bu nedenle İstanbul Darülfünunu adı verilen yükseköğretim kurumunun bünyesinde Tıp, Hukuk, Edebiyat ve Fen fakültelerinin yanına beşinci olarak İlahiyat Fakültesi açılmıştır. Darülfünun, 1924 yılında çıkarılan 499 Sayılı Kanun’la ekonomik bağımsızlık ve tüzel bir kişilik kazanmıştır. Darülfünun, devrimci bir değişim gösteren bir toplumda tutucu bir karakter taşıyordu. İlimde ve fende ilerlemek için öncelikle üniversitenin düzeltilmesi gerekiyordu. Darülfünun’un medrese özelliği aynen devam ediyordu (Arslan, 2005: 29; Özata, 2007; 105; Demirel, 2009: 46; Taşer, 2010: 357; Vatandaş, 2010: 58; Baştürk, 2011: 51).

Cumhuriyet idaresinin Osmanlı’dan devraldığı tek üniversite olan Darülfünun, bir türlü Atatürk’ün görüşlerine ayak uyduramıyor ve medrese yapısını koruyordu (Namal, 2012: 15). 1923’ten 1932’ye kadar geçen süre içinde, Darülfünun daha doğrusu onun kadrosundaki kimi öğretim üyelerinin, Kurtuluş Savaşı’na ve Cumhuriyet’le başlayan

devrime karşı cephe almaları ya da sessiz kalmaları zaman zaman yakınmalara yol açmıştır (Namal & Karakök, 2011: 30). 1924'te tüzel kişilik tanınmasına karşın Darülfünun, yapılmakta olan devrimlere ve yeniliklere arka çıkmadığı gibi, yazı devrimini ve Latin harflerini de protesto etmiştir (Kuruyazıcı, 1999: 39). 7 Ekim 1925'te yapılan bir yasal düzenlemeyle de bu kuruma bilimsel, yönetsel ve mali özerklik verilmiş, bölümleri *fakülte* statüsüne kavuşturulmuştur. İstanbul Darülfünunu'nun yeni Türkiye'nin bilim merkezi olması ve Batı üniversiteleri düzeyinde eğitim-öğretim verebilmesi amacıyla hem bütçesi artırılmış hem de 1924-1926 yılları arasında yabancı öğretim üyeleri görevlendirilmiştir. Dönemin Milli Eğitim Bakanı Hamdullah Suphi, Haziran 1925 yılında yaptığı bir konuşmasında Darülfünunun, "ülkede gizli ya da açık biçimde var olan yanlış ve uydurma düşüncelere ve gerçeğe aykırı inançlara karşı devrim fikirlerinin bir mücadele aracı" olduğunu belirterek, bu kurumun görevinin "*Cumhuriyetçileri yetiştirmek*" olduğunu vurgulamıştır (Erişti, 2007: 206-207). 1933 döneminde yönetimde bulunan politikacı ve bilim adamları Darülfünunda yeterince düşünmeyen, sorgulamayan ve eleştirmeyen insanlar yetiştirildiği, bu kurumun ülke sorunlarına tamamen duyarsız kaldığı düşüncesinde idiler. Darülfünunda bilimsel çalışmaların yetersizliğine ilişkin yapılan eleştiriler şunlardır (Taşer, 2006: 118-119): "(1) *Darülfünun dünyada cereyan eden olaylardan, bilimsel ve teknolojik gelişmelerden uzaktır. (2) Darülfünunun yayın çalışmaları ve özellikle dergileri yeterli değildir. (3) Darülfünun Türk dilini, Türk toplumsal yapısını ve ruhiyatını incelememiştir. Türk tarihini yazmamıştır.*" Darülfünuna karşı gelişen hoşnutsuzluğu, Maarif Vekili Dr. Reşit Galip, 01.08.1933'te yeni İstanbul Üniversitesi'nin açılışında yaptığı konuşmasında şöyle dile getiriyordu (Arslan, 2005: 29-30): "*Memlekette büyük politik ve toplumsal dalgalanmalar olmaktadır. Üniversite (Darülfünun) bunun karşısında tarafsız bir seyirci rolünü sürdürdü. İktisat alanında önemli değişimler olmaktadır. Darülfünun bunlarla tamamen ilgisiz görünüyordu. Hukukta köktenci değişiklikler yapıldı. Darülfünun yalnızca yeni kanunları ders programlarına almakla yetindi. Yazı reformu yapılmış, dilin özleştirilmesi hareketi başlamıştı; Darülfünun bununla hiçbir surette ilgilenmiyordu. Yeni bir tarih değerlendirilmesi ulusal bir hareket anlamında bütün ülkeyi sarmıştı. Darülfünun'un buna karşı ilgisini uyandırmak için, üç yıl beklemek ve çabalar sarf etmek gerekti. İstanbul Darülfünunu en sonunda sustu, kendi kabuğuna çekildi ve adeta bir ortaçağ yalıtılmışlığıyla dış dünyadan tamamen koptu.*" Darülfünuna yönelik somut ve esas eleştiri, öğretim programlarının, "*devrimin hızını izleyemediği*" yönünde olur. Maarif Bakanlığı'na göre, "*devrimin gerisinde kalmış olması* üniversiteye skolâstik bir karakter vermektedir". Sonuçta reform kararına varılır. (Vatandaş, 2010: 58; Bidak, 2011: 99).

Milli Eğitim Bakanı Esat Sagay 18 Ağustos 1932'de ayrılmasından sonra Milli Eğitim Bakanlığına Dr. Reşit Galip'in 19 Eylül 1932'de getirilmesinden sonra üniversite reformu gerçekleştirilir. Çağdaş anlamda bir üniversite oluşturmayı amaçlayan 2252 sayılı Kanun 1933 yılında çıkarıldı. 2252 sayılı kanunla kurulan İstanbul Üniversitesi "*Atatürk'ün Üniversite Reformu*" olarak adlandırılmaktadır. 1933 yılında yapılan bu hukuksal düzenlemeyle "üniversite", "rektör", "fakülte",

“dekan” gibi terimleri ülkemizde ilk kez kullanılmıştır. Emin yerine rektör, fakülte reisi yerine dekan, müderrislere profesör, muallimlere doçent, muallim muavinlerine asistan denilmesi bu dönemde başlamıştır. 1933'teki İstanbul Darülfünunun düzeltimi (o zaman ülkedeki tek üniversite olduğu için sadece “Üniversite Reformu» denmiştir), bilim ve kültür alanına etkisi sürekli olacak katkılardan biridir. (Güler, 1994: 71; Kurul Tural, 2004: 215; Günay, 2004: 12; Arslan, 2005: 30; Kavili Arap, 2010: 8; Vatandaş, 2010: 60).

TBMM 31 Mayıs 1933'de İstanbul Darülfünun'un yerini alan Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı “İstanbul Üniversitesi” ni 2252 sayılı yasayla onayladı. Bu yasaya göre: (1) Rektör, Milli Eğitim Bakanı'nın önerisi üzerine üçlü kararnameyle, (2) Dekanlar, rektörün önerisi ve Milli Eğitim Bakanı'nın kararıyla, (3) Profesörler ise Fakülte Kurulu'nun tespit ettiği 3 aday arasından Milli Eğitim Bakanı'nın kararıyla atanmaktaydı. Yasayla Türk yükseköğretimi “*Kıta Avrupası Modeli*”¹ ne dayandırılmıştır. (Gökberk, 1997; Gürüz, 2001; Korkut, 2001: 260; Demirtaş, 2008: 165). *Gürüz ve diğerlerine (1994) göre bu Türkiye’de modern üniversite tarihinin başlangıcıdır. Yeni kurulan İstanbul Üniversitesi’nin fonksiyonu birleştirici ve toplayıcı bir kurum olarak öngörülmüştür. İstanbul Üniversitesi’nin en önemli vasfı “milliliği” ve “inkılapçılığı”dır. Böylece Cumhuriyet ilkelerine bağlı bir gençlik yetişmiş olacaktır (Güler, 1994: 103).*

Çağdışı kalan yaşlı bazı İstanbul Darülfünun hocaları yeni kurulan İstanbul Üniversitesi'nin dışında bırakıldılar. İstanbul Darülfünun kadrosunda bulunan 151 hocadan yalnız 59'una yer verilmiş diğerlerinin üniversite ile ilişkileri kesilmiştir. Diğer taraftan üniversitede boşalan kadrolar Alman, Macar, Avusturyalı profesörlerle doldurulmuştur (Taşer 2006: 212; Namal & Karakök, 2011: 33). Yeni kurulan İstanbul Üniversitesi'nin öğretim üyeleri üç kaynaktan; (1) Kaldırılan Darülfünun'dan gerçek bilim insanı özelliklerine sahip olanlar; (2) Cumhuriyetin kurulmasından sonra Avrupa'ya eğitim için gönderilmiş genç bilim insanlarından; (3) Yabancı profesörlerden sağlanmıştır (Taşdemirci, 1994: 147; Günergun & Kadioğlu, 2006: 140; Özata, 2007; 158).

Yeni yükseköğretim kurumlarının açılması

Yükseköğretim konusunda sadece İstanbul Üniversitesi'nin geliştirilmesiyle yetinilmemiştir (Kayadibi, 2006: 12). Üniversite reformuyla gerçekleşmesi plânlananların pratiğe yansımaları için yeni yükseköğretim kurumları açılmıştır. Bunların içerisinde en önemlisi Ankara Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi'dir. 1935'te

¹ **Yükseköğretimde “Kıta Avrupası Modeli”:** Üniversiteler doğrudan eğitim bakanlığına veya bunun eşdeğeri olan bir bakanlığa bağlıdır. Almanya gibi, federal yapıda olan ülkelerde üniversiteler buldukları eyaletin eğitim bakanlığına bağlıdır. Rektör, genellikle bir seçiciler kurulu tarafından genellikle o üniversitenin profesörleri arasından seçilir ve ilgili bakan veya devlet başkanı tarafından atanır. Bazı ülkelerde, örneğin Almanya'da eyalet eğitim bakanının seçilen rektörü veto etme yetkisi vardır. Rektörlerin görev süreleri nispeten kısa ve yetkileri sınırlıdır. Bakanlık üniversiteler üzerinde genel koordinasyon, standart oluşturma ve bütçe hazırlamadan, bazı ülkelerde, dolaylı da olsa, eğitim-öğretimin içeriğine ve özellikle profesör düzeyindeki atamalarda nihai yetkiye kadar uzanan, ülkeden ülkeye değişen oranlarda denetim, gözetim hatta yer yer bazı tasarruf yetkilerine sahiptir (Doğramacı 2000, Gürüz ve Diğerleri 1994: 132-140, Gürüz 2001: 188, Korkut 2001: 33-48).

kurulan Ankara Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi'nin açılışı Millet Meclisi'nde, o zamanın Maarif Bakanı Saffet Arıkan'ın sözleriyle duyurulur: *"Atatürk'ün yüksek dehasından doğan ve kendi kutlu eliyle yaratılan tarih ve dil hareketi; bunlara bağlı olan arkeoloji ve coğrafya bilgileri için Ankara'da bir fakülte açılacaktır"* Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinin adını Atatürk vermiş, böylece onun bir Edebiyat Fakültesi değil, hem daha geniş hem de hedefleri daha belirli bir kurum olmasını istemiştir. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi ileride kurulması planlanan Ankara Üniversitesinin ilk akademik birimi olarak faaliyete başlar. Ankara Üniversitesi kuruluncaya kadar Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Milli Eğitim Bakanlığına bağlı olarak faaliyetini sürdürür (Akyüz, 2010: 359; Vatandaş, 2010: 61; Çelebi, 2003: 263). Atatürk'ün önyak olmasıyla kurulan Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesinde, yeni filolojiler (dil + yazın) yanında, Çin, Hint tarih ve filolojilerinden başlayarak eski Anadolu'yu (Hitit), komşusu eski ülkeleri (Sümer, Asur), Akdeniz çevresini (Yunan, Roma) konu edinen tarih ve filoloji kürsüleri kuruldu. Bu tür kürsüler Türk üniversite ve bilim dünyasında ilk kez açılmaktaydı (Gökberk, 1997). Fakültenin adı, modernleşme sürecinin bir parçası olan yeni bir ulus inşa çalışmalarının gereği olarak gündeme gelen Türk Tarih Tezi'nin ana unsurlarını bir araya getiriyor ve bunlarla ilgili olarak şu amaçları içeriyordu (Vatandaş, 2010: 61-62): (1) *Dil*: Sümer, Akad, Sankrit, Çin ve Hitit dillerinin yani Türkçe'ye akraba olarak görülen dillerin karşılaştırmalı incelemesi; (2) *Tarih*: Orta Asya'dan gelen Türklerin tarihi zamanları da aşan uzun varlığını ve diğer uygarlıklara olan katkılarını kanıtlaması; (3) *Coğrafya*: Uygarlıkların beşiği olarak görülen ve Türklerin derin izlerini taşıdığı öne sürülen Anadolu toprakları üzerinde çalışmalar yapılması ve bunların belgelenmesi. 1941 yılında Hukuk Fakültesi, 1943 yılında Fen Fakültesi, 1945 yılında Tıp Fakültesi açılmıştır. Bu fakültelerde de üniversitede uygulanan idari, mali ve akademik esaslar geçerlidir. Böylece Ankara'da da bir üniversiteyi oluşturacak dört fakültenin kuruluşu tamamlanmıştır (Erişti, 2007: 209). 1944 tarihinde İstanbul Teknik Üniversitesi kurulmuştur. 1773'te Mühendishane-i Bahri Hümayun ile başlayan mühendislik eğitimi, ilerleyen tarihlerde farklı aşamalardan geçmiştir. 1874 yılına gelindiğinde Darülfünun-ı Sultanide mühendislikle ilgili şubenin yer aldığı bilinmektedir. Bu okulun, 1881 yılında kapanmasının ardından, 1944 yılında tekrar üniversite seviyesinde mühendislik eğitimi vermeye başlanmıştır (Taşar, 2006: 382).

Yabancı bilim insanlarının Türk yükseköğretime ve bilimine katkı yapmaları

Princeton Üniversitesinde 1949 yılında Einstein ile görüşen İstanbul Teknik Üniversitesi'nin emekli hocalarından Prof. Dr. Münir Ülgür yaptığı açıklamada Profesör Albert Einstein'ın görüşme sırasında *"Dünyanın en büyük liderine sahipsiniz. 1933'teki Üniversite Reformunuz sırasında beni de ülkenize davet etmişti"* demiştir.

(Özata, 2007:185)

Yeni Türkiye Devleti'nin akla ve bilime verdiği değer ölçüsünde kalkınabileceğini düşünen Atatürk, bilim adamlarına çok önem vermiştir. Buna en açık örnek, Nazi Almanya'sından gelen bilim adamlarına yeni üniversitede görev verilmesidir (Kayadibi, 2006: 12). İstanbul Üniversitesinin kurulacağına ilişkin karar Mayıs 1933'te alınmıştır. Hükümet bu tarihlerde öğretim üyesi ihtiyacını karşılamak üzere öncelikle Avrupa'ya müracaat etmiştir. Resmi gazetede 10.04.1934'de yayınlanan 2397 nolu kanunda yer alan, İstanbul Üniversitesinde istihdam olunacak yabancı hocalarla yapılan mukaveleye ilişkin kanun maddesi şöyledir (Taşer, 2006: 233): *“Maarif Vekâleti, İstanbul Üniversitesine alınmış ve alınacak ecnebi mütehassıslarla müddeti 10 seneyi geçmemek üzere lüzum görülecek müddetlerle mukavele yapılır (m.1).”* Üniversite reformunda Almanya ve Orta Avrupa'dan birçok öğretim üyesi Türkiye'ye gelmiştir. Yabancı profesörler, Türkiye'ye gelirken imzaladıkları sözleşmeye göre atandıkları kürsüde ders verme, seminer yaptırma, eleman yetiştirme gibi öğreticilik faaliyeti yanısıra belirli bir süre içinde Türkçe öğrenmek ve derslerini Türkçe verebilir hale gelmekle de yükümlendirilmişlerdir (Çelebi, 2003: 269). Yapılan anlaşmada (Özata, 2007; 158-159): *“Yabancı profesörler (1) Üniversitede tam gün çalışacaklar, yan bir iş yapmayacaklar; (2) Öğrenciler için çevirmenler yardımıyla Türkçe ders kitaplarını en kısa zamanda hazırlayacaklar; (3) Üçüncü yıldan itibaren Türkçe ders verecekler; Hükümete gerektiğinde bilirkişi raporu hazırlayacaklar; (4) Gelişme ve halkın aydınlatılması için kurulan tesislerde aktif olarak görev alacaklardır. Karşılığında: (1) Yüksek maaş, taşınma ve yol giderleri verilecek, sağlık sigortası ödenecektir (Bir Türk profesör 150 TL maaş alırken yabancı profesöre 500-800 TL maaş verilmiştir); (2) Çalışma arkadaşlarını Türkiye'ye getirip görevlendirme hakkı tanınacaktır; (3) Devlet himayesi garantisi verilecektir.”* Dönemin Milli Eğitim Bakanı olan Dr. Reşit Galip'in, 6 Temmuz 1933 tarihinde göçmen bilim adamlarıyla imzalanan anlaşma sırasında söylediği sözler, 1933 üniversite reformunun üniversitelerimizdeki çağdaşlaşma ve bilimselliğe katkılarını çok açık bir biçimde ortaya koymaktadır (Namal, 2012: 15; Özata, 2007; 160): *“500 yıl önce İstanbul'u aldığımızda, Bizans'ın önde gelen bilim adamları ve sanatçıları ülkeyi terk ettiler. Bunlardan birçoğu İtalya'ya gitti ve orada Rönesans'ı başlattı. Şimdi Avrupa'nın aldıklarını bize geri vermesinin zamanı gelmiştir. Vatanımıza yenilikleri getirmenizi, böylelikle çağdaş düzene ayak uydurmamızı sağlamanızı ve yeni nesile çağdaş bilimde ilerleme yolunu göstermenizi umuyor, milletçe teşekkür ve saygılarımızı sunuyoruz”*

Almanya'dan Nazi Rejiminden kaçarak Türkiye'ye gelen çoğunluğu Yahudi asıllı bilim adamlarının ülkemizde bilimsel ve çağdaş demokratik esaslara dayalı bir üniversite kurulmasında büyük katkıları olmuştur. Bunlar, büyük oranda aynı ülkeden – Almanya – getirilmiş olmakla birlikte, İstanbul Üniversitesi ve Ankara Ziraat Yüksek Enstitüsü'ne gelen bilim adamlarının geliş şekli farklıdır. İstanbul Üniversitesi'nde görevlendirilenler, neredeyse tümüyle, Almanya'da o yıllarda Yahudi asıllı oldukları ve/veya Hitler'in uygulamalarına karşı çıktıkları için üniversitedeki görevlerinden uzaklaştırılan bilim adamlarıdır. Buna karşılık, Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü'ne, Alman hükümeti tarafından resmen

görevlendirilen bilim adamları atanmıştır. Böylece, Türkiye'nin iki önemli şehrinde, ülkenin en önemli iki bilim kurumunda görev alan bilim adamlarından İstanbul Üniversitesi'ndekiler mülteci statüsünde, Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü'ndekiler ise Alman hükümetinin görevlendirdiği bilim adamları statüsünde çalışmışlardır. Ancak bu bilim adamlarının yanısıra Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü'nde dört mülteci bilim adamı görev almıştır. Bunlar, Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü'nün yanısıra Türkiye'nin önemli tarım ve jeoloji kurumlarında görev yapmışlardır (Arslan, 2005: 30; Kadioğlu, 2007-2008: 183; Günergun & Kadioğlu, 2011: 43).

Akyüz'e (2010) göre yabancı profesörler Türk üniversite ve bilim hayatına önemi katkılarda bulunmuşlardır. Birçok öğretim üyesinin yetişmesine katkıda bulunmuşlardır. Birçok enstitü, klinik, laboratuvar, kürsü kurulmasını sağlamışlardır. Çoğu Türkçe öğrenmiş, ders kitabı yayınlamıştır. Namal'a (2012: 17) göre yabancı bilim adamları, öğretim programları ve yöntemlerinin çağa uygun hale getirilmesine katkıda bulunmuştur. Yabancı profesörler, Malche'in tavsiyeleri doğrultusunda dersin serbest ortamda ve normal konuşma şeklinde anlatılması derste günlük hayattan örnekler verilmesi ve derste hocanın öğrenciye, öğrencinin hocaya sorular sorması suretiyle hem hocanın hem de öğrencinin aktif olmasını sağlayan bir yöntemin kullanılmasında öncü rol oynamışlardır. Yine profesörlerin, öğrencileri konuşmaya, düşünmeye, araştırma ve yapmaya alıştıran modern aktif öğretim yönteminin önemli unsurlarından olan pratik çalışma ve seminer çalışmalarının etkin bir şekilde uygulanmasında, bir öğretim yöntemi olarak yerleşmesinde, büyük hizmetleri olmuştur.

SONUÇ

1933'te Atatürk'ün öncülüğünde gerçekleştirilen Üniversite Reformu, Cumhuriyet dönemi Türk yükseköğretiminde bir dönüm noktasıdır. 1933 de, "Üniversite Reformu" yapılmış ve 2252 sayılı yasa ile İstanbul Darülfünun kaldırılıp, yerine İstanbul Üniversitesi kurulmuştur. Üniversite sözcüğü ülkemizde ilk kez 1933 yılında yapılan hukuksal düzenlemeyle birlikte kullanılmıştır. İstanbul Darülfünununun öğretim elemanları tasfiyeye tabi tutulmuş, Almanya'dan Nazi baskısından kaçan çok sayıda Musevi asıllı profesör üniversitede istihdam edilmiştir. (Günay, 2004: 12; Günergun & Kadioğlu, 2006: 139; Kavili Arap, 2010: 8).

Üniversite reformuyla ilgili çeşitli değerlendirmeler yapılmıştır. Güler'e (1994: 103) göre üniversite reformuyla, millileştirme esaslarına bağlı ve millileştirmeye işlerlik kazandıran bir zihniyetin yerleşmesi fonksiyonu "üniversiteye" verilmiştir. Irmak (2001) Atatürk'ün üniversite reformunun getirdiği yenilikleri şöyle özetlemektedir (akt. Namal & Karakök, 2011: 33): (1) İlmî ve idari özerklik sağlanmıştır. (2) Akademik kariyer, kanunla nizamlanmıştır. (3) Üniversitelerin, katma bütçesiyle idaresi sağlanmıştır. (4) Bütçeleri, eskisi ile kıyaslanmayacak bir seviyeye ulaştırılmıştır. (5) Her dalda öğretim elemanı yetişmiştir. (6) Öğretim ve araştırma araçları arttırılmıştır. Kurul Tural'a (2004:215) göre üniversite reformuyla öğretim süreçleri ve programlar, bilimsel çalışma ve araştırma etkinlikleri, köhnemiş düşüncelerden kurtarılmak istenmiş ve devrimleri

benimseyen yeni kuşaklar yetiştirmek amaçlanmıştır. Günay'a (2004: 8) göre 1933 üniversite reformunda bilime bir yöneliş eğilim var ise de çok sayıda üniversite mensubu (157 kişi) üniversite dışına konuldu. Bu yapılırken akademik kriterler gözletilmedi. İdeolojik ve siyasi tutumla davranıldı. Böylece üniversitede "*ideolojik ve siyasi olan*" akademik olandan öncelikli bir değer ve konuma konuldu. Üniversite siyasi iradeye bağlandı. Rektörleri Milli Eğitim Bakanlığı'nın teklifi ve Cumhurbaşkanı'nın onayı ile atama kuralı getirildi. Böylece üniversitenin idari ve mali özerkliği elinden alındı. Öğretim üyelerinin "*gerektiğinde görüşlerinin alınması ve fakat kararların başka makamlarca verilmesi*" ilkesi getirildi. Taşer'e (2006: 271-273) göre yeni kurulan İstanbul Üniversitesi'nin özerklik konusunda geriye dönüş yaşadığı söylenebilir. Üniversitenin ilmi, idari ve mali özerkliğinde kısıtlamaya gidilmiştir. Akyüz'e (2010: 359) göre üniversite reformuyla özerklik kaldırılmış, Üniversite Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı olarak kurulmuş, idari yönden herhangi bir okuldan farkı kalmamıştır. Üniversite, fakülte, rektör, dekan gibi terimler bu sırada yerleşmiştir. Ders programları ve araştırmalar sıkı bir denetim altına alınmıştır. Namal & Karakök'e (2011: 35) göre 1933 üniversite reformunun üniversite tarihinde ayrı bir yeri ve önemi vardır. Üniversite alanında ilk ve köklü bir çalışma olan "üniversite reformu" bu yönüyle üniversite ile ilgili Cumhuriyetin ilerleyen yıllarındaki değişimlere öncülük etmesi bakımından ve belki de diğer kanunların oluşumunu etkilemesi açısından daha büyük bir önem arz etmiştir. Bir diğer noktada diğer yenilik hareketlerinden farklı olarak içinde reform ifadesi geçen ilk düzenleme olmasıdır. Ayrıca yabancı öğretim üyelerinden istifade edilerek gözlemlerinin hayata geçirilmesi diğer önemli bir noktadır. Namal'a (2012: 16) göre üniversite reformuyla yabancı bilim adamları sayesinde öğretim programları çağa uygun bir hale getirilmiştir. Bu dönemde üniversite kütüphanesi gelişmiş, ders kitaplarının kalitesi ve sayısı da artmıştır. Ayrıca yabancı bilim adamları sayesinde Batı bilim dünyasının tanıdığı ve orijinal araştırmaları klasik kitaplara geçmiş bilim adamlarımız yetiştirilmiştir.

Üniversite reformuna yönelik yapılan değerlendirmeler esas olarak iki ana noktada ele alınabilir. Üniversite reformunu; (1) bir görüş üniversiteye bilimsel bir kimlik kazandırarak Türkiye'de modern üniversite tarihinin başlangıcı olduğu, (2) diğer bir görüşte üniversiteyi Milli Eğitim Bakanlığı Yükseköğretim Genel Müdürlüğüne bağlayarak üniversite özerkliğinin sınırlandırıldığı yönünde ele almaktadır. Atatürk'ün liderliğinde gerçekleştirilen 1933 "üniversite reformu" yükseköğretim yönetimimize sistem anlayışını getirdiğinden, açık ve net olarak üniversitelerimizin görevini belirlediğinden, yükseköğretimimizde üniversiter anlamda kabul gören terimlerin (üniversite, rektör, fakülte, dekan, profesör, doçent, asistan vb.) kullanılmasına ve yerleşmesine öncülük ettiğinden, yurt geneline çeşitli üniversite birimlerimizin açılmasına önem verdiğiinden, görevlendirilen yabancı profesörler aracılığıyla yükseköğretimimizde eğitim-öğretim yöntemlerinin modernleşmesine hız verdiğiinden, alanyazınımıza uluslararası standartlarda birçok yayın kazandırdığından ve birçok öğretim üyemizin yetişmesine katkıda bulunduğundan yükseköğretim ve bilim tarihimizde bir dönüm noktasıdır.

Kaynaklar

- Akyüz, Y. (2010) *Türk eğitim tarihi (M.Ö. 1000-M.S. 2010)*, Ankara: PEGEM AKADEMİ, Gözden geçirilmiş 18. baskı
- Arslan, M. (2005) Cumhuriyet dönemi üniversite reformları bağlamında üniversitelerimizde demokratiklik tartışmaları, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18 (1), 23-49
- Atılğan, D. (2008) Türkiye’de üniversite kütüphanelerinin tarihi, *Türk Kütüphaneciliği* 22 (4), 451-458
- Baştürk, R. (2011) Türkiye’deki üniversitelere atanan rektörlerin bağlı oldukları fakülterele göre dağılımının incelenmesi, *E-International Journal of Educational Research*, 2 (2), 50-64
- Bıdak, İ. (2011) Aydınlanma - Kemalizm - modern cumhuriyet, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atılım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- Çelebi, N. (2003) Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi’ndeki mülteci profesörler, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 43 (1), 259-272
- Demirel, R. (2009) Tevhid-İ Tedrisat Kanunu ve Atatürk dönemi uygulamaları, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana
- Demirtaş, B. (2008) Atatürk döneminde eğitim alanında yaşanan gelişmeler, *Gazi Akademik Bakış*, 1 (2), 155-176
- Doğramacı, İ. (2000). *Günümüzde rektör seçimi ve atama krizi (Türkiye’de ve Dünyada yükseköğretim yönetimine bakış)*, Ankara: Meteksan, İnternette 21 Nisan 2002 tarihinde www.dogramaci.org/r-bol5.html adresinden alınmıştır.
- Erişti, B. (2007) Yükseköğretim I: 1923-1980, Editör Mustafa Sağlam, *Türk eğitim tarihi* içinde ss: 203-222, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını
- Gökberk, M. (1997) *Aydınlanma felsefesi, devrimler ve Atatürk*, İstanbul: Cumhuriyet Gazetesi Kültür Yayınları
- Güler, A. (1994) *Türkiye’de üniversite reformları*, Ankara: Adım Yayıncılık, Adım Yayınları: 34
- Günay, D. (1999) Medreseden üniversiteye trajik bir yolculuk, *Mimar ve Mühendis*, 26, 41-49, İnternette 12.04.2012 tarihinde <http://www.durmusgunay.com/linkler/3.Medreseden%C3%9CniversiteyeTrajikBirYolculuk.pdf> adresinden alınmıştır.
- Günay, D. (2004) Üniversitenin neliği, akademik özgürlük ve üniversite özerkliği, International Congress on Higher Education, EDU 2004 – İstanbul, May 27-29, İnternette 12.04.2012 tarihinde www.durmusgunay.com/.../12.Üniversitenin%20Neliği adresinden alınmıştır.
- Günergun, F. & Kadioğlu, S. (2006) İstanbul Üniversitesi’nin yerleşim tarihçesi üzerine notlar, *Osmanlı Bilimi Araştırmaları*, VIII (1), 135-163
- Günergun, F. & Kadioğlu, S. (2011) Bilim insanlarının ülkelerarası yolculuğu: İstanbul Üniversitesi’nde dört yabancı astronom (1933-1958), *Osmanlı Bilimi Araştırmaları*, XIII (1), 43-78

- Gürüz, K. (Koordinatör) & Şuhubi, E. & Şengör, C. & Türker, K. & Yurtsever, E. (1994). *Türkiye'de ve dünyada yükseköğretim, bilim ve teknoloji*, İstanbul: Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği (TÜSİAD)
- Gürüz, K. (2001) *Dünyada ve Türkiye'de yükseköğretim (Tarihçe ve bugünkü sevk ve idare sistemleri)*, Ankara: ÖSYM Yayınları 2001-4
- Kadioğlu, S.(2007-2008) Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü'nde mülteci bilim adamları, *Osmanlı Bilimi Araştırmaları*, IX (1-2), 183-197
- Kavili Arap, S. (2010) Türkiye yeni üniversitelerine kavuşurken: Türkiye'de yeni üniversiteler ve kuruluş gerekçeleri, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 65 (1), 1-29
- Kayadibi, F. (2006) Atatürk döneminde eğitim ve bilim alanında gelişmeler, *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 13, 1-21
- Korkut, H. (2001) *Sorgulanan yükseköğretim*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, Nobel Yayın No: 237
- Kurul Tural, N. (2004) *Küreselleşme ve üniversiteler*, Ankara: Kök Yayıncılık
- Kuruyazıcı, N. (1999) Farklı bir sürgün:1933 Türkiye üniversite reformu ve alman bilim adamları, *Alman Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 11, 37-50
- Namal, Y. & Karakök, T. (2011) Atatürk ve üniversite reformu (1933), *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi/ Journal of Higher Education and Science*, 1 (1), 27-35
- Namal, Y. (2012) Türkiye'de 1933-1950 yılları arasında yükseköğretime yabancı bilim adamlarının katkıları, *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi/ Journal of Higher Education and Science*, 2 (1), 14-19
- Özata, M. (2007) *Atatürk, bilim ve üniversite*, Ankara: TUBİTAK Popüler Bilim Kitapları
- Özkan, S. (2008) *Türk eğitim tarihi*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, Nobel Yayın No: 1293, Eğitim Bilimleri No: 309
- Taşdemirci, E. (1992) *Belgelerle 1933 üniversite reformunda yabancı bilim adamları*, Bizim Büro Basımevi, Ankara.
- Taşdemirci, E. (1994) Atatürk'ün önderliğinde 1933 üniversite reformu, *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5, 135-153
- Taşdemirci, E. (2010) *Türk eğitimi tarihi*, Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık
- Taşer, S. (2006) Cumhuriyet döneminde üniversite eğitiminin yeniden düzenlenmesi-1933 üniversite reformu ve getirdikleri, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya
- Taşer, S. (2010) Darülfünun-ı Şahane'de kayıt, ücret ve imtihanlar ile ilgili hususlar ve başarılı öğrencilerin ödüllendirilmesi, *Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29, 357 -370
- Vatandaş, C. (2010) Cumhuriyetin ilk yıllarında bir toplumsal değişim aracı olarak eğitimin modernleştirilmesi, *Sosyoloji Konferansları Dergisi/ Istanbul Journal of Sociological Studies*, 42, 41-62